

Іван КОЛОС

ЗАШУМІЛИ КАРПАТИ

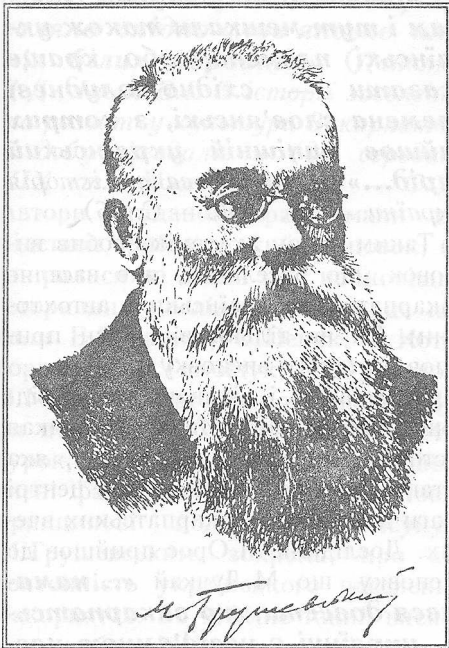
Зашуміли Карпати вівною,
Розбігаючись з вітром уклинь.
І розоміянний овіжооті ранок
Сон ґрунів перемінює в онь.

І опівають вівоні: — Зростемо ми!
— До мети йду, — шепоче вода.
Розкривається нам новідоме:
Україноцька земля молода!

Тепер бачу: не зникне, не згине
Свіжа міць молодої землі.
Нам дано: йти вперед безупину
І різьбити біг прийдешніх отолить.

Нам дано: молодими руками
Простелити у завтрашнє шлях.
Свіжий ранок вотає перед нами
І летіти у даль намовля.

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ ПРО «ХОРВАТСЬКЕ ПИТАННЯ»

У продовж тривалого часу історики різних поколінь не один раз зверталися до історичного минулого Закарпаття. Вони намагалися відповісти на питання: хто ж проживав у Карпатських горах в давнину і чи можна тих людей вважати слов'янами.

Відомий російський історик М.Карамзін у своїй «Истории государства Российского» обмежився висловленням про те, що білі хорвати проживали в Карпатських горах. При цьому він згадав відому працю І.Орлая «Истории о Карпатороссах...» Цікаві думки висловив Микола Костомаров, викладені ним у праці «Риси народної південноруської історії». «В давнину, — писав він, — народи південноруські становили одне тіло, в певній мірі сильне, яке одержало назву велинян, тобто великого народу. Велинянин означає те ж саме, що вели-

кий, те саме, що ант... Західна частина цього народу, вже біля самих гір Карпатських мала назву хорватів. Правдоподібно виводити це ім'я — холм, і в такому випадку хорвати будуть тим же, що гора-лі або гуцули — жителі Карпат».

Ця проблема цікавила також відомих російських істориків С.Соловйова і В.Ключевського. Говорячи про розселення слов'ян, С.Соловйов у багатотомній «Истории России с древнейших времен» писав, що східні слов'яни, тобто білі хорвати, серби і хорутани почали просуватися на північний схід. Причина цього полягала у тому, що їх потіснили вороги. В.Ключевський в «Курсе русской истории» говорить, що східні слов'яни здійснили перекочування із зупинкою в Карпатах. На його думку, цей процес тривав з II по VII століття. А потім авари дали поштовх дальшому руху карпатських слов'ян у різні сторони.

Досліджуючи історію Закарпаття як складової частини України, Михайло Грушевський теж не міг обминути проблеми «літописної Хорватії». Джерела, які містили звістки про хорватів, були надзвичайно скупі. «Повесть временных лет»... нічого не каже, де ті хорвати жили, і нема ніяких певних вказівок на якоесь хорватське плем'я, якусь хорватську територію у нас... (Історія України-Руси. — Т. I. — К., 1991. — С. 210). Оповідання Константина Порфирородного про Білу Хорватію, за висловленням Грушевського, «більш затемнене справу, ніж прояснює» (Там же. — С. 211).

Сукупність історичних джерел мали замінити археологічні знахідки. Михайло Грушевський високо

оцінював археологію як науку у вирішенні найскладніших питань сивої давнини, однак змушений був констатувати, що її тогочасні здобутки були ще незначними. І тому, будучи істориком чесним, справедливим, М.Грушевський прийшов до висновку, що це питання слід вважати відкритим, бо **«сумнівна річ, чи було українське плем'я зване Хорватами і не знати, де воно сиділо»** (Там же. — С. 213). У монографії «Очерки истории украинского народа» (К., 1990) він писав, що **«гірську область Карпат займала група дрібних народів неясного, ймовірно фракійського походження»** (С.19).

Незважаючи на те, що «хорватське питання» так і не було з'ясоване, однак воно, на думку Михайла Грушевського, було другорядним. Головне полягає зовсім в іншому: **«Яке плем'я мешкало на підгір'ю Карпатським, в Галичині, літописці не кажуть. Але і там і тут мешкали також українські племена, або краще сказати — східно-полудневі племена слов'янські, з котрих вийшов нинішній український нарід...»** (Ілюстрована історія України. — К., 1990. — С. 36).

Таким чином академік зробив висновок, що населення, яке заселяє Закарпаття, є українським, автохтонним. Та не тільки він один прийшов до такого висновку.

Змістовною і цікавою у всіх відношеннях є праця Михайла Лучкай «Історія Карпатських русинів», яка останнім часом знаходиться в центрі уваги досліджень закарпатських вчених. Дослідник М.Орос прийшов до висновку, що М.Лучкай **«...намагався довести, що закарпатські українці є невід'ємною час-**

тиною слов'ян і з давніх-давен населяють територію Карпатського регіону. Він доводить на цій підставі, що первісні слов'янські топонімічні, географічні, етнографічні назви і досі лишаються в багатьох випадках єдиним достовірним свідченням автохтонності закарпатського українського населення» (Див.: *Тези доповідей I-ої пародознавчої науково-практичної конференції, присвяченої 200-річчю з дня народження Михайла Лучкая, 17—18 листопада 1989 р. — Ужгород. — С. 26*).

Як вирішується «хорватське питання» в сучасній історичній науці? В одному із найновіших досліджень з історії Закарпаття говориться, що *«найімовірніше в другій половині I-го тис. н.е. Верхнє Потисся, в тому числі й Закарпаття, задовго до приходу в Тисо-Дунайську низовину угорських племен (кін. IX ст.) заселяло східно-слов'янське плем'я білих хорватів»* (Данилюк Д.Д., Ілько В.І. *З історії заселення та розвитку культури Закарпаття в добу феодалізму (до середини XIX ст.)* Ужгород, 1990. — С.3). Автори згаданої праці мали всі підстави зробити такий висновок, бо опиралися на цілий ряд найновіших історичних досліджень. Про це писали Е.Балагурі, С.Пеняк, В.Котигорошко, Б.Тимошук, О.Трубачов, В.Мельник, автори монографії «Зоря незгасна» В.Задорожний, О.Мазурок, І.Шульга. Ці та інші сучасні вчені фактично підтвердили основні принципи положення, висунуті М.Грушевським, зокрема, про автохтонність українського населення Закарпаття. Бо хіба не такий висновок зробив М.Грушевський на по-

чатку нашого століття? *«Русини в Угорщині такі ж давні осадники, як і Угри, і що в Карпатських горах вони вже жили від непам'ятних часів — коли ще Угри мандрували до Угорщини...»* (Історія України-Руси. — Т.І. — К., 1991. — С.23).

А яка полеміка велася в закарпатській пресі з питання «Хто ми є? Українці чи русини?» Для М.Грушевського не викликало сумнівів, що *«різномірність цих назв не має особливого значення, бо покриває поняття само по собі ясне: вона цікава не тільки як характеристичний прояв тих історичних перемін, які прийшлося пережити всьому народові»* (Там же. — С.1). Не вина українців, що вони були кинуті на роздоріжжі політичного життя, *«як безборонна, беззахисна здобич для заборчих апетитів»* іноземних поневолювачів. Непрошені гості намагалися довести українцям, що вони «руснаки», «русини», «карпатороси», хто завгодно, тільки не українці, а земля, на якій вони живуть з давніх часів — «земля без імені». Терміни «українець», «український» були фактично заборонені (Див.: *Названі тези. — С.160—163*). Можливо, саме тому на Закарпатті й на західно-українських землях загалом *«терміни «Русь», «руський» ще й досі в повній силі задержалися»* (Історія України-Руси. — Т.І. — С.3).

Таким чином, незважаючи на те, що Михайло Грушевський не зміг до кінця з'ясувати «проблему літописної Хорватії», однак він, все-таки, прийшов до вірного висновку про автохтонність українців Закарпаття.

Микола ВЕГЕШ